

УДК 341.2

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2024.21>

С. Джевага-Третьякова,
аспірант кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З ВІДМИВАННЯМ ГРОШЕЙ

Глобальна загроза відмивання коштів потребує глобальної відповіді, адже сама природа явища вказує на неможливість подолання його силами однієї держави. Тож боротьба з відмиванням грошей повинна вестися не тільки засобами національного, але й засобами міжнародного права. Такі засоби почали розвиватися в 1970-х роках. Піонерами стали США, які запровадили почали впроваджувати перші заходи по боротьбі з відмиванням грошей в своє законодавство [24, р. 50]. Американський законодавець визнав широке поширення відмивання грошей та те, що за його допомогою здобуваються колосальні незаконні багатства, пов'язані з контрабандою наркотиків, що становило небезпеку не тільки з точки зору боротьби з контрабандою наркотиків, але й з точки зору підтримки стабільності фінансової системи. Спочатку США намагалися боротися з даною загрозою національними засобами, зокрема шляхом ухвалення нового Закону про банківську таємницю 1970 року [16], яким фінансові інституції США були зобов'язані допомагати урядовим агенціям у боротьбі з відмиванням грошей. Пізніше, в 1980-х роках, США дійшли висновку, що боротьба з відмиванням грошей не може бути ефективною без міжнародного співробітництва, адже

правопорушники могли легко уникнути стягнень на отримані незаконним шляхом прибутки просто перемістивши їх в іншу юрисдикцію. Тож США виступили ініціатором переговорів та підписання ряду міжнародних договорів, спрямованих на розвиток міжнародної взаємодії в боротьбі з відмиванням грошей. Крім того, аби захистити єдність фінансових інституцій та покращити їхню здатність до виявлення ознак відмивання грошей, США виступили з рядом міжнародних ініціатив проти відмивання грошей та розвитку законодавства інших держав, спрямованих на боротьбу з цим явищем.

Першим міжнародним документом жорсткого права, що торкався проблематики боротьби з відмиванням коштів стала Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року, що була визнана 192 державами, і стороною якої є і Україна [5]. Ця Конвенція стала першим всеосяжним міжнародним юридичним інструментом, що поклав на держави зобов'язання криміналізувати діяльність, пов'язану з відмиванням коштів, отриманих від торгівлі наркотичними речовинами, зокрема фінансування будь-яких відповідних правопорушень, конверсію або переведення власності, отриманої внаслідок

док таких правопорушень «з метою приховання або утаювання незаконного джерела власності або з метою надання допомоги будь-якій особі, яка бере участь у вчиненні такого правопорушення або правопорушень, з тим, щоб вона могла ухилитися від відповідальності за свої дії» [5], та само як «приховання або утаювання справжнього характеру, джерела, місцезнаходження, способу розпорядження, переміщення, справжніх прав стосовно власності або її належності, якщо відомо, що така власність одержана внаслідок правопорушення або правопорушень» [5]. Чимало положень Конвенції відображало підходи, що вперше були розроблені в праві США [25, р. 388], і які стали основою для подальшої розробки міжнародно-правового режиму боротьби з відмиванням коштів.

Такі правила розвивалися протягом 1980-х – 1990х років за участі як держав, так і приватних акторів. Так, на саміті Великої Сімки в Парижі в 1989 році було утворено Групу з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force, далі – FATF), першою метою якої стала боротьба з наростаючою проблемою міжнародних наркотичних злочинів та зростанням могутності наркоділків [20, р. 91].

FATF стала своєрідною міжнародною фінансовою інституцією ad hoc, адже для її існування так і не було створено достатньої договірної бази, яка, тим не менш, має тривалий та глибокий вплив на розвиток всіх вимірів боротьби з фінансуванням грошей в міжнародному масштабі. В 1990 році FATF розробила перший набір з 40 рекомендацій по боротьбі з відмиванням коштів [25], які спиралися на положення Конвенції 1988 року. FATF також створила базову правову рамку для виявлення, запобігання та придушення фінансування тероризму й терористичних актів. Для цього нею були ухвалені Спеціальні рекомендації [19]. Ці два документи створили

основи для розробки стратегії всеохоплюючої боротьби з відмиванням грошей та боротьбою з фінансуванням тероризму на національному та міжнародному рівнях. Хоча ці рекомендації і вважаються «м'яким правом», тобто вони не є строго обов'язковими, FATF може застосувати заходи проти держав, що не впроваджують такі рекомендації (що буде більш докладно розглянуто нижче). Також, рекомендації FATF слугують відображенням жорсткого права, вираженого в договірних зобов'язаннях, і їхній фактичний вплив є значно більшим, ніж вплив більшості документів м'якого права.

1990-ті роки стали часом дискусії щодо точки прикладення зусиль у боротьбі з транснаціональними кримінальними групами та транснаціональною злочинністю в цілому. Одним з результатів цієї дискусії стало поширення міжнародною спільнотою норм щодо боротьби з відмиванням коштів на інші серйозні злочини, крім наркотичних злочинів, та визнання нових злочинів предикатними. Яскравою ілюстрацією такого поширення стало ухвалення Радою Європи 8 листопада 1990 року Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом [7], відомої також як Страсбурзька конвенція. Вона стала першим міжнародним договором, присвяченим виключно питанням боротьби з відмиванням грошей.

Так само як і Конвенція 1988 року, цей документ стосується виключно положень кримінального права. Зокрема, відповідно до частини першої статті 6 Конвенції, відмивання коштів повинно бути визнано в національних законодавствах в якості кримінального правопорушення. Однак, на відміну від Віденської конвенції 1988 року, зміст Страсбурзької конвенції не обмежується доходами від наркотиків, але також включає доходи, отримані від ширшого кола серйозних кримінальних правопо-

рушень. Конвенція стосується на боротьбі з організованою транснаціональною корисливою злочинністю в цілому. Зокрема, відповідно до частини четвертої статті 6 Конвенції, сторони при підписанні або здачі на зберігання свої ратифікаційної грамоти можуть визначити перелік предикатних злочинів, або категорій злочинів, щодо яких держава вважає застосовними положення Конвенції. Водночас, частина друга статті 6 встановлює, що неважливо чи підлягає предикатний злочин кримінальній юрисдикції сторони Конвенції. Важко не погодитися з О.В. Краснобородовим, який наголосив на прогресивності такої редакції статті, що відповідала духу європейського законодавства, яка водночас відкривала можливість для кримінальної карності будь-якого відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, а з іншого боку вимагала «встановлення природи набуття відповідного майна та потребувала від органів слідства доведення саме конкретного злочину, внаслідок якого було здобуто це майно, та про який безумовно повинна була знати особа, яка надалі «відмивала» добути цим шляхом грошові кошти чи інші злочинні доходи» [9, с. 203].

Разом з тим, Конвенція встановила декілька опціональних положень, якими держави були ладні скористатися виключно в разі своєї готовності. Так, частиною третьою статті 6 було визначено, що сторони можуть (але не зобов'язані) вживати заходів, що вони вважають необхідними, для криміналізації в своєму національному законодавстві ситуацій, коли правопорушник повинен був припускати, що власність, якою він оперує, є доходом, отриманим злочинним шляхом, коли він діяв з метою одержання прибутку, або коли він діяв з метою продоволення злочинної діяльності.

В 2000 році була ухвалена Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, відома також як Палермська конвенція,

метою якої, відповідно до статті 1, є «сприяння співробітництву в справі більш ефективного попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьби з нею» [6]. Держави-учасниці (станом на січень 2024 – 192, включно з Україною), зобов'язалися здійснити ряд заходів проти транснаціональної організованої злочинності, в тому числі, розробити норми щодо боротьби з відмиванням коштів. Конвенція стосується норм цивільного, адміністративного та кримінального права про боротьбу з відмиванням коштів. З точки зору кримінального права, частини 1 та 2 статті 6 Конвенції зобов'язують держави здійснити, на основі принципів власного внутрішнього законодавства, криміналізацію діяльності з відмивання коштів на умовах, що є практично ідентичними умовам Віденської конвенції 1988 року, в тому числі, щодо кримінальної карності відмивання прибутків, отриманих від «найширшого кола» предикатних злочинів, а не лише пов'язаних з контрабандою наркотиків, в тому числі, корупційних діянь та злочинів, пов'язаних з порушенням встановленого порядку справлення правосуддя. Пункт (с) частини другої статті 6 спеціально відзначає, що кримінальні правопорушення, щодо яких держави прийняли на себе зобов'язання за Палермською конвенцією, можуть вчинятися «за межами юрисдикції будь-якої держави-учасниці».

З точки зору адміністративного права та регулювання фінансових процедур, Конвенція вимагає від урядів запровадити набір заходів проти відмивання коштів, що ґрунтувалися б на міжнародних стандартах і практиках, в тому числі, такі заходи як ідентифікація клієнтів фінансових установ, ведення записів та повідомлення про підозрілі правочини, а також здійснювати заходи міжнародного співробітництва. Також Конвенція стосується заходів, пов'язаних з визначенням юрисдикції, заходами

з конфіскації, екстрадиції, взаємної правової допомоги та співробітництва між державами. Як відзначає В.В. Попко, що хоча Конвенцію і було розроблено для загальних цілей, в ній «отримали «легалізацію» терміни «транснаціональна злочинність», «транснаціональна організована злочинність», які вже давно поширені в сучасній юридичній літературі та міжнародно-правових документах» [12, с. 227].

Черговий етап розвитку міжнародно-правового регулювання боротьби з відмиванням коштів пов'язаний з «війною з тероризмом», яку ряд західних країн оголосив після терактів 11 вересня 2001 року. Його виділення обумовлене різким зрушенням від боротьби з відмиванням коштів, отриманих від злочинної діяльності (такої як контрабанда наркотиків), до боротьби з відмиванням коштів, призначених для здійснення певних видів злочинної діяльності, такої як тероризм.

Ймовірно найважливішим з документів, які відобразили цей поворот, стала Конвенція ООН про боротьбу з фінансуванням тероризму, що була ухвалена в січні 2000 року, але набрала чинності в квітні 2002 року, вже після нападів 11 вересня та вторгнення США та їхніх союзників до Афганістану [10]. Вона встановила три основних зобов'язання для держав. По-перше, це обов'язок включити злочин тероризму та злочин фінансування тероризму до своїх кримінальних законодавств, причому стаття 2 містить вельми детальний опис того, в яких термінах має бути описаний цей злочин. Зокрема, що стосується фінансування, злочинним має визнаватися будь-яке діяння особи, яка «надає кошти або здійсню їх збір з наміром...або при усвідомленні», що вони будуть використані для терористичної діяльності. По-друге, Конвенція вводить вимоги, що стосуються ролі фінансових інституцій у виявленні та повідомленні про факти

фінансування тероризму (стаття 18). По-третє, Конвенція також містить положення щодо взаємної правової допомоги та екстрадиції, зокрема щодо осіб, підозрюваних в наданні коштів для фінансування тероризму. Як пишуть В.В. Коваленко, С.О. Дмитров та А.В. Єжов, Конвенція продемонструвала що «відмивання коштів і фінансування тероризму є критично небезпечними для світової спільноти і боротьба з ними потребує об'єднаних зусиль» [3, с. 18].

Інший визначний міжнародний документ цього періоду – Резолюція Ради Безпеки ООН 1373 «Загрози міжнародному миру та безпеці спричинені терористичними актами» [26], що була ухвалена лише через сім днів після терактів 11 вересня 2001 року. Як і інші документи, ухвалені у відповідь на терористичні напади, Резолюція обрала фінансування тероризму як основну ціль, щодо якої слід було здійснювати заходи з запобігання та придушення. Зокрема, відповідно до частини (b) статті 1, держави повинні «криміналізувати умисне надання чи накопичення в будь-який спосіб прямо чи непрямо грошових коштів своїми громадянами чи на їхніх територіях, з умислом, щоб такі кошти були використані, або з усвідомленням того, що вони можуть бути використані для вчинення терористичних актів». Серед іншого, держави були зобов'язані надавати підтримку іншим державам у боротьбі з фінансуванням тероризму.

Відповідні акти приймалися як на національному, так і на регіональному рівні. Так, в 2002 році Організація американських держав ухвалила Міжамериканську конвенцію проти тероризму [21]. Вона зобов'язала держави-учасниці встановити кримінальну відповідальність за діяльність з відмивання коштів, отриманих від будь-якого серйозного злочину, в тому числі від злочинів, пов'язаних з фінансуванням тероризму. Конвенція стала першим міжнародним доку-

ментом, де фінансування тероризму було прямо названо серед предикатних злочинів для відмивання коштів.

З деяким запізненням, але в 2005 році регіональні механізми боротьби з фінансуванням тероризму були створені і в Європі ухваленням Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму, відому також як Варшавська конвенція. Конвенцією вводиться поняття «фінансування тероризму» та «терористичного акту» як кримінальних злочинів, та визначається, що ці злочини належать до найбільш серйозних предикатних злочинів для відмивання коштів. Конвенція стосується заходів цивільного, адміністративного та кримінального права проти відмивання коштів та фінансування тероризму.

Конвенція визначає відмивання коштів у термінах, подібних до тих, що використані в статті 6 Страсбурзької конвенції та статті 6 Палермської конвенції. Однак, Конвенція також встановлює більш деталізовані опціональні положення для держав-членів, пов'язані з введенням до кримінального законодавства певних ознак об'єктивної та суб'єктивної сторони злочину відмивання коштів. Зокрема, відповідно до статті 9, сторона може вживати законодавчих та інших заходів «які можуть бути необхідними для визнання злочинними відповідної до її внутрішнього законодавства всіх або деяких з діянь...коли правопорушник: а) підозрював, що майно є доходом; б) повинен був припустити, що майно є доходом» [8]. Висновки щодо існування такого знання або припущення можуть бути зроблені з об'єктивних та фактичних обставин. Конвенція містить Додаток, що містить перелік предикатних злочинів.

Прикметним є також перелік адміністративних заходів банківського контролю, визначених Конвенцією, а саме щодо ролі підрозділів фінансової розвідки в запобіганні відмиванню

коштів для фінансування тероризму. Крім того, Конвенція заохочує держави-учасниці використовувати відповідні ініціативи м'якого права проти відмивання коштів та фінансування тероризму в багатосторонніх міжурядових організаціях.

26 жовтня 2005 року було внесено зміни до директиви ЄС щодо відмивання коштів (які стали відомі як Третя директива ЄС проти відмивання коштів), які стосувалися запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання коштів. Серед іншого, Третя директива ЄС поклала на держави-члени обов'язок запровадити законодавство про відмивання коштів, що покривало б фінансування тероризму та терористичних актів, які є предикатними злочинами для відмивання коштів [17]. Як пише професор І.А. Грицяк, «директива поєднала положення про відмивання грошей та фінансування тероризму... зорієнтувавши держави-учасниці на дотримання міжнародних стандартів із конкретним посиланням на загрозу з боку тероризму, на необхідність брати до уваги роботу ФАТФ і необхідність змінити положення ідентифікації клієнтів у світлі міжнародних подій» [2, с. 115].

Розгляд періодизації розвитку міжнародного права щодо боротьби з фінансуванням коштів дозволяє виділити четвертий етап такого розвитку, що характеризується появою ряду міжнародних інструментів про боротьбу з корупцією. Поштовхом до початку цього етапу можна вважати відкриття для підписання 1 жовтня 2003 року Конвенції ООН проти корупції, сторонами якої станом на початок 2024 року стали 190 держав. В даній Конвенції було наголошено на «зв'язку між корупцією та іншими формами злочинності, зокрема організованою злочинністю й економічною злочинністю, у тому числі відмиванням коштів» [4]. Статтею 14 Конвенції держави заохочуються до створення регуляторних механізмів

для боротьби з відмиванням коштів, отриманих від корупційних правопорушень, та міжнародного співробітництва у цій сфері. Конвенція використовує ті ж терміни для позначення злочину відмивання коштів та визначення предикатних злочинів, що й Палермська конвенція, доповнюючи існуючий міжнародно-правовий режим боротьби з відмиванням коштів нормами, що стосуються відмивання прибутків, отриманих корупційним шляхом. Прикметно також, що Конвенція закликає держави послугуватися регіональними, міжрегіональними та міжнародними ініціативами як дороговказами у боротьбі з відмиванням коштів. Серед іншого, вона згадує рекомендації FATF.

Революційність Конвенції 2003 року проявилася в тому, що корупційні діяння, як правило, пов'язані з діяльністю держави та стосуються державних коштів. Йдеться вже не просто про злочинне набуття прибутків, а про присвоєння державних активів, що, в свою чергу, обумовлює можливість та потребу поставити питання про повернення даних коштів державі, в якій відбувся злочин від держави, на території якої здійснюється відмивання даних отриманих злочинним шляхом коштів чи де ці гроші приховуються після відмивання. Як пише С.Я. Петрашко, в світлі цього «особливо важливого значення набувають положення про міжнародне співробітництво, які дають можливість національним правоохоронним органам отримувати докази з інших держав членів або вимагати екстрадиції осіб, винних у вчиненні злочинів корупції. Саме ці положення є визначальною рисою Конвенції ООН» [11, с. 93].

Такими були основні етапи розвитку міжнародно-правової системи боротьби з відмиванням коштів, проте цей опис був би неповним без розгляду еволюції документів м'якого права, що не мають обов'язкової сили, але подекуди грають вирішальну роль

в спрямуванні діяльності держав та окремих державних інституцій. Такі правові акти отримали назву м'якого права, оскільки вони лише виражають наміри, але не встановлюють юридично обов'язкових положень для держав. Зокрема, такі необов'язкові міжнародні документи можуть надавати приклади з практики держав та орієнтацію, сприяючи роз'ясненню природи та обсягу конвенційних зобов'язань, актів міжурядових організацій, таких як ЄС та Рада Європи та інших документів жорсткого права. Наприклад, недостатньо ясно виражене договірне зобов'язання здійснювати заходи щодо запобігання відмиванню коштів стає більш зрозумілим завдяки ряду інструментів м'якого права, що детально зазначають які мінімальні кроки вимагаються аби вважати зусилля по боротьбі з відмиванням коштів достатніми [18, р. 89].

Першим міжнародним документом м'якого права, що заслуговує на згадку, є увалені в 1988 році Базельським комітетом з банківського нагляду Ключові принципи [14], розроблені в дусі Віденської конвенції 1988 року. В той час як Віденська конвенція стосувалася переважно питань кримінального права, Базельські принципи були присвячені регуляторним впливам та запобіганню відмиванню коштів в міжнародному правопорядку. Варто згадати також, що Базельський комітет регулярно працює над оновленням цих принципів та розробкою спеціалізованих принципів для конкретних питань. Так, в 2014 році Комітет запропонував (і в 2016 році оновив) Керівництво щодо управління ризиками, пов'язаними з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму [15], що відображає розвиток міжнародного права боротьби з відмиванням коштів, який мав місце в першому десятилітті 21 століття.

Значний внесок в роз'яснення міжнародних норм щодо відмивання коштів вносять органи ООН. Так,

Управління ООН з наркотиків та злочинності (UNODC) запропонувало модельне законодавство, що має полегшити імплементацію на національному рівні міжнародних конвенцій, призначених для боротьби з відмиванням коштів. В 1993 році UNODC розробило модельний закон про відмивання коштів, одержаних від наркотиків [1, с. 135], в 1999 – модельний закон про відмивання коштів, конфіскацію та міжнародне співробітництво щодо доходів, отриманих злочинним шляхом [27, р. 94]. В 2005 році він був переглянутий, та на його основі був розроблений модельний закон щодо відмивання коштів та фінансування тероризму [27]. В 2009 UNODC розробив нове Модельне положення про превентивні заходи щодо відмивання коштів, фінансування тероризму та доходів, отриманих злочинним шляхом [29].

Ці та інші документи м'якого права стають результатами міжнародного процесу співпраці ООН, МВФ та інших міжнародних структур, груп та експертів. Жодна держава безпосередньо не докладає руку до їхньої розробки. В цьому полягає і сила і слабкість таких документів, адже їм неможливо дорікнути пов'язаністю з будь-якою державою, однак це також обмежує їхню застосовність. Зокрема, йдеться про неузгодженість між відповідними положеннями в системах звичаєвого та писаного права, що змушує розробляти для них окреме модельне законодавство, а не пропонувати інтегровані підходи. Як результат, неузгодженість стає на заваді розробці універсальних стандартів боротьби з відмиванням коштів [22, р. 71].

З урахуванням розглянутого вище, можна зробити наступні висновки. По-перше, активний розвиток міжнародного правопорядку в останні чотири десятиліття демонструє прагнення міжнародної спільноти до запобігання та боротьби з операціями з відмивання коштів, що походять від широкого кола предикатних злочинів.

Цей процес розпочався в 1980-х роках, коли зусилля були сконцентровані на боротьбі з кримінальними групами, що отримували незаконний прибуток від контрабанди наркотиків. Як наслідок, в цей початковий період міжнародно-правове визначення відмивання грошей стосувалося тільки коштів, отриманих від торгівлі наркотиками.

В 1990-х фокус міжнародної спільноти змістився на боротьбу з організованою злочинністю та транснаціональною злочинністю в цілому, більше не концентруючись виключно на боротьбі зі злочинними групами, що займаються контрабандою наркотиків.

В 2003 році міжнародний правопорядок, спрямований проти відмивання коштів поповнився нормами щодо боротьби з корупційними явищами, внаслідок чого корупція була на міжнародному рівні визначена як серйозний злочин та один з предикатних злочинів для відмивання коштів [20, р. 16-17]. Відповідно, міжнародна спільнота вирішила розширити міжнародно-правове регулювання проти відмивання коштів таким чином, щоб воно стосувалося все ширшого кола діянь як серйозних злочинів та предикатних злочинів для відмивання коштів.

Після терористичних нападів 11 вересня 2001 року, міжнародний правопорядок проти відмивання коштів розвивався в напрямку створення правового апарату контролю фінансування тероризму та терористичних груп. В результаті цього, коло предикатних злочинів було знов розширене таким чином, аби включати в якості серйозних злочинів фінансування тероризму та сам по собі тероризм як предикатні злочини до відмивання коштів.

По-друге, стрімка еволюція міжнародного правопорядку проти відмивання коштів показує, що міжнародна спільнота дійсно працює над розвитком кращих, більш деталізованих та недвозначних засобів проти відми-

вання коштів. Наприклад, визначення відмивання коштів як серйозного кримінального злочину у Віденській конвенції 1988 року містить більше лакун, ніж подальше визначення, наведене у Варшавській конвенції. Більше того, в Віденській конвенції навіть не згадується про регулювання превентивної системи проти відмивання коштів, проте в Палермській та Варшавській конвенціях описані цивільно-правові та адміністративно-правові заходи проти відмивання коштів.

По-третє, швидкість, з якою всі або майже всі держави світу підписують та ратифікують згадані вище міжнародні конвенції (які є інструментами жорсткого права) показує рівень підтримки, яким користується ідея боротьби з відмиванням коштів. Члени міжнародної спільноти прагнуть впорядкувати глобальний порядок денний такої боротьби через ухвалення все більш і більш всеохоплюючих документів. Майже всі держави-члени ООН, Європейського Союзу, Ради Європи та Організації американських держав висловили підтримку цим договорам.

Тим не менш, незважаючи на всі ці зусилля зі створення ширшого та більш деталізованого правопорядку проти відмивання коштів на міжнародного рівні, залишається чимало ясно виражених або прихованих білих плям та двозначностей. Наприклад, деякі міжнародні договори прямо пропонують державам-учасницям декілька моделей поведінки для імплементації їхніх зобов'язань на національному рівні. Це стосується визначення злочину відмивання коштів в аспекті як його об'єктивної, так і суб'єктивної сторони. Наприклад, пункт (b) частини другої статті 6 Страсбурзької конвенції та пункт (f) частини другої статті 6 Палермської конвенції визначають, що кожна держава-учасниця сама вирішує чи буде поширюватися відповідальність за злочин відмивання коштів на осіб, які

вчинили предикатний злочин. Інший приклад становить собою проблема гармонізації щодо суб'єктивних елементів відмивання коштів яку предикатного злочину та різних підходів до кримінальної відповідальності за нього. Так, частина перша статті 6 Страсбурзької конвенції визначає, що відмивання коштів є злочином з прямим умислом, в той час як частина третя тієї ж статті тієї ж Конвенції дозволяє державам-членам встановлювати в своєму законодавстві відповідальність осіб, які «повинні були припускати», що власність є доходом, тобто фактично це положення дозволяє вважати щонайменше деякі форми відмивання коштів злочином з непрямым умислом.

Поряд з тим, в чинних міжнародних документах можна відмітити приховані двозначності, наприклад у визначеннях відмивання коштів. Це дозволяє припускати, що державам-членам непрямым чином пропонується декілька підходів до визначення таких злочинів у власних юрисдикціях. Знов таки, це особливо вірно для визначення злочину відмивання коштів так, як він описаний в різних документах. Так, пункт (b) частини другої статті 6 Палермської конвенції покладає на всі держави-учасниці зобов'язання вважати злочином «усі серйозні злочини», в тому числі, «всеосяжне коло злочинів, пов'язаних з діяльністю організованих злочинних груп». Однак, ані Палермська конвенція, ані будь-який інший міжнародний договір не визначають що ж слід вважати «серйозним злочином та що належить до «всеосяжного кола» злочинів, пов'язаних з діяльністю організованих злочинних груп. Це робить можливими різні тлумачення цих понять державами-учасницями.

Таким чином виявляється, що еволюція міжнародного правопорядку проти відмивання коштів далека від завершення навіть в найбільш фундаментальному питанні – визначенні злочину відмивання коштів та кола

предикатних злочинів, в той час як держави користуються широкою свободою розсуду щодо імплементації відповідних положень до національного законодавства. Тож створення єдиного гармонізованого правопорядку проти відмивання коштів залишається під питанням. Разом з тим, ми поділяємо оптимістичну думку Т.Л. Сироїд про те, що процес розробки нової правової системи є динамічним, а відкритість її формувань дозволяє краще реагувати на появу нових форм злочинності [13, с. 306]. В подальшому в нашій роботі буде розглянуто можливості для подальшої гармонізації та інтеграції цього правопорядку як на міжнародному так і на національному рівнях.

У статті розглядається періодизація формування глобального правового режиму, спрямованого на міжнародно-правове регулювання боротьби з відмиванням коштів. Стверджується, що боротьба з відмиванням коштів виключно засобами національних правопорядків неможлива, у зв'язку з чим виникла потреба у формуванні відповідного міжнародно-правового режиму. Розглядаються витоки ідеї про міжнародно-правове регулювання боротьби з відмиванням коштів, витоки якого слід шукати в США.

Доводиться, що в рамках розвитку міжнародного правопорядку, спрямованого на боротьбу з відмиванням коштів, слід виділити чотири етапи. Перший етап характеризувався спрямованістю та запобігання відмиванню коштів, отриманих від «традиційних» транснаціональних злочинів, таких як торгівля наркотиками. Ключовим для початку цього етапу слід вважати 1988 рік, коли вперше були запропоновані міжнародно-правові стандарти протидії відмиванню коштів у фінансових системах.

Другий етап розпочався в 1990 році з ухваленням більш всеохо-

плюючого договору щодо боротьби з відмиванням грошей, отриманих від будь-якої злочинної діяльності – Страсбурзької конвенції. Вона стала основою для формування відповідних регіональних правопорядків, зокрема в рамках Європейського Союзу. Даний етап завершився в 2000 році з ухваленням Палермської конвенції, що створила зобов'язання для держав криміналізувати відмивання грошей на національному рівні.

Третій етап розпочався близько 2001 року та був спрямований на розробку правових норм щодо відмивання коштів, спрямованих на фінансування тероризму. Цей етап характеризується виходом проблеми міжнародно-правової протидії відмиванню коштів на рівень Ради Безпеки ООН.

В 2000 роках розпочався четвертий етап, що характеризується появою ряду міжнародно-правових документів, спрямованих на боротьбу з відмиванням коштів, отриманих від корупції. Визначення вказаного кола предикатних злочинів сформувало масив міжнародно-правових норм, спрямованих на боротьбу з відмиванням грошей.

Ключові слова: відмивання коштів, міжнародно-правовий режим боротьби з відмиванням коштів, фінансування тероризму, транснаціональні злочини, боротьба з корупцією.

Dzhevaha-Tretiakova S. Periodization of the development of international normative and legal regulation of the fight against money laundering

The article examines the periodization of the formation of a global legal regime aimed at international legal regulation of the fight against money laundering. It is argued that the fight against money laundering through the use of national legal systems is impossible,

in connection with which there was a need for the formation of an appropriate international legal regime.

The origins of the idea of international legal regulation of the fight against money laundering are considered, which origins should be sought in the USA. It has been proven that four stages should be distinguished within the framework of the development of the international legal order aimed at combating money laundering. The first phase was characterized by the targeting and prevention of money laundering from "traditional" transnational crimes such as drug trafficking. The year 1988, when international legal standards for combating money laundering in financial systems were first proposed, should be considered key to the beginning of this stage.

The second stage began in 1990 with the adoption of a larger comprehensive treaty on combating the involvement of money obtained from any criminal activity – the Strasbourg Convention. It became the basis for the formation of relevant regional legal systems, in particular within the framework of the European Union. This phase ended in 2000 with the adoption of the Palermo Convention, which created an obligation for the state to criminalize money laundering at the national level.

The third phase began around 2001 and was aimed at developing legal norms for money laundering aimed at financing terrorism. This stage is characterized by the emergence of the problem of international legal opposition to the marking of funds at the level of the UN Security Council. In 2000, the fourth stage began, which is characterized by the appearance of a number of international legal documents aimed at combating the laundering of funds obtained from corruption. Determining the scope of the specified previous crimes formed

an array of international legal norms aimed at combating money laundering.

Key words: money laundering, international legal regime of combating money laundering, terrorist financing, transnational crimes, fight against corruption.

Література

1. Глуценко О.О., Семененко І.Б. Анти-легалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід: Монографія. Київ: УБС НБУ, 2014. 389 с.

2. Грицьак І. А. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, у європейському праві. Публічне право, 2021, № 3(43). С. 113-119.

3. Коваленко В.В., Дмитров С.О., Єжов А.В. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму: Монографія. Суми: УАБС НБУ, 2007. 112 с.

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, 2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 21.01.2024).

5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, 1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text (дата звернення: 21.01.2024).

6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, 2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 21.01.2024).

7. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада 1990 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_029#Text (дата звернення: 21.01.2024).

8. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму, 2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 21.01.2024).

9. Краснобородов О.В. Ретроспектива законодавчого регулювання криміналь-

ної відповідальності за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. Підприємство, господарство і право, 2020, № 12. С. 202-206.

10. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, 2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text (дата звернення: 21.01.2024).

11. Петрашко С.Я. Конвенція ООН проти корупції: універсалізація стандартів у сфері протидії корупції. Науковий вісник Ужгородського університету: Серія ПРАВО. 2011. Вип. 15. С. 90-94.

12. Попко В.В. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. (Палермська конвенція: Умови прийняття, структура, зміст). Часопис Київського університету права, 2019, № 2. С. 226-232.

13. Сироїд Т.Л. Міжнародна кримінально-правова протидія транснаціональним злочинам. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: ПРАВО. 2023, Вип. 77, ч. 2. С. 304-309.

14. Basel Committee on Banking Supervision Core Principles, 1988. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs130.pdf> (дата звернення: 21.01.2024).

15. Basel Committee on Banking Supervision. Guidelines on Sound management of risks related to money laundering and financing of terrorism, February 2016. URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d353.pdf> (дата звернення: 21.01.2024).

16. Currency and Foreign Transactions Reporting Act of 1970, Pub. L. 91-508, 84 Stat. 114 (1970) (codified at 31 USC. §§ 5311-5314, 5316-5324) [Bank Secrecy Act of 1970]. URL: <https://www.irs.gov/businesses/small-businesses-self-employed/bank-secrecy-act> (дата звернення: 19.01.2024).

17. Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on the Prevention of the Use of the Financial System for the Purpose of Money Laundering and Terrorist Financing. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:309:0015:0036:en:PDF> (дата звернення: 21.01.2024).

18. Durrieu R. Rethinking Money Laundering Offences: A Global Comparative Analysis. Oxford: Center for Criminology, 2012. 370 p.

19. FATF IX Special Recommendations. URL: <http://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/reports/FATF%20Standards%20-%20IX%20Special%20Recommendations%20and%20IN%20rc.pdf> (дата звернення: 21.01.2024).

20. Gilmore W.C. Dirty Money: The Evolution of International Measures to Counter Money Laundering and the Financing of Terrorism. 4th Edition. Brussels: Council of Europe, 2011. 367 p.

21. Interamerican Convention Against Terrorism, 2002. URL: <https://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-66.html> (дата звернення: 21.01.2024).

22. McClean D. Transnational Organized Crime – A Commentary on the UN Convention and its Protocols'. Oxford: Oxford University Press, 2007. 401 p.

23. Reuter P., Truman E.M. Chasing Dirty Money: The Fight against Money Laundering. Washington: Peterson Institute, 2005. 871 p.

24. Stewart D.P. Internationalizing the War on Drugs: The UN Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances. Denver Journal of International Law and Policy, 1989, No 18. P. 387-402.

25. The Forty Recommendations of the FATF, 1990. URL: <http://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%201990.pdf> (дата звернення: 21.01.2024).

26. UN Security Council, Security Council resolution 1373 (2001) [on threats to international peace and security caused by terrorist acts], 28 September 2001, S/RES/1373 (2001). URL: <https://www.refworld.org/docid/3c4e94552a.html> (дата звернення: 21.01.2024).

27. UNODC Manual on International Cooperation for the Purposes of Confiscation of Proceeds of Crime. New York: United Nations, 2012. 124 p.

28. UNODC Model legislation on money laundering and financing of terrorism, 1 December 2005. URL: <https://www.imf.org/external/np/leg/amlcft/eng/pdf/amlml05.pdf> (дата звернення: 21.01.2024).

29. UNODC Model Provisions on Money Laundering, Terrorist Financing, Preventive Measures and Proceeds of Crime (for common law legal systems), April 2009. URL: https://www.unodc.org/documents/money-laundering/Model_Provisions_Final.pdf (дата звернення: 21.01.2024).

